

פרוזבול

הרמב"ם פוסק כדברי אב"י:

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט הלכה טז:

ואין הפרוזבול מועיל אלא בשמטת כספים בזמן הזה שהיא מדברי סופרים, אבל שמטה של תורה אין הפרוזבול מועיל בה.

הראב"ד השיג על כך וכתב:

השגת הראב"ד שם:

אמר אברהם: זה אינו מחזור דאב"י הוא דאמר הכי אבל רבא פליג ואמר הפקר בית דין הפקר והלכך נוהג בכל זמן.

❖ **כיצד מועיל פרוזבול לכך שלא ישמטו החובות?**

❖ **מדוע נצרכו חכמים ל'הפקר בית דין' בשביל להפקיע את החובות ולא הסתפקו בכך שמוסר את חובותיו לבית הדין, ואינו תובע בעצמו?**

❖ **מדוע על פי אב"י פרוזבול מועיל דווקא בשמיטה בזמן הזה?**

ב. בית הדין הראוי לעניין פרוזבול

נאמר בגמרא:

מסכת גיטין דף לו עמוד ב:

איבעיא להו: כי התקין הלל פרוסבול, לדריה (לדורו בלבד) הוא דתקין, או דלמא לדרי עלמא (לדורות עולם) נמי תקין? ... תא שמע, דאמר שמואל: לא כתבין פרוסבול אלא אי (או) בבי דינא דסורא אי (או) בבי דינא דנהרדעא, ואי סלקא דעתך לדרי עלמא נמי תקין, בשאר בי דינא נמי לכתבו! דלמא כי תקין הלל לדרי עלמא - כגון בי דינא דידיה (של הלל עצמו), וכרב אמי ורב אסי, דאלימי לאפקועי ממונא, אבל לכולי עלמא לא.

מבואר שניתן למסור את החובות רק לבית דין חשוב שראוי להפקיע ממון (באמצעות הפקר בית דין), וכך פסק הרמב"ם:

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט הלכה יז:

אין כותבין פרוזבול אלא חכמים גדולים ביותר, כבית דינו של רבי אמי ורבי אסי שהן ראויין להפקיע ממון בני אדם, אבל שאר בתי דינים אין כותבין.

הכסף משנה כתב על דבריו:

כסף משנה שם:

וכתב הר"ן ומכל מקום בית דין דרבי אמי ורבי אסי לא דוקא, אלא הוא הדין לכל בית דין חשוב שבדור... וכן נראה דעת רבינו.

אולם, דעת הרא"ש שיש להקל יותר:

רא"ש מסכת גיטין פרק ד סימן יג:

ורבינו תם ז"ל כתב בספר הישר... ואין לכתוב פרוזבול בזמן הזה שאין אנו מומחין כרב אמי ורב אסי ושוב חזר בו רבינו תם וכתב הוא בעצמו פרוזבול כי היה אומר דלא בעינן אלא בית דין חשוב שבדור ואשכחן נמי רבנן דבי רב אשי דמסרי מיליהו להדדי ומשמע מתוך דבריו דחשיב

הקדמה:

לעיתים, ביטולה של תורה זהו קיומה. בחמתם העמוקה של גדולי הדורות, לעיתים נדירות, מונעים הם את קיומו של דין התורה בצורתו המקורית, בשביל למנוע נזק רוחני ואיסורים חמורים יותר. חכמים אינם פועלים כנגד דין התורה או מתחמקים מקיומו, אלא סוללים דרך לקיום התורה גם בדורות שאינם נוהגים כראוי, ופועלים לתיקון שיאפשר לשוב לקיום מלא בעתיד. אחת התקנות הבולטות שנועדו למטרה זו, היא תקנת פרוזבול, שנעסוק בה בגיליון זה.

א. מקור הדין

בגיליון הקודם למדנו, שמצווה מהתורה לשמוט את החובות, ולהימנע מלתבוע אותם בסוף השנה השביעית.

התורה מזהירה שלא להימנע מלהלוות מחשש שחובו ישמט, וכך נאמר בתורה:

דברים פרק טו פסוק ט - י:

השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחריך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ד' והיה בך חטא. נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתוך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ד' אלקיך בכל מעשרך ובכל משלך ירך.

למרות זאת, רבים נמנעים מלהלוות לעניים, ועל כן התקין הלל 'פרוזבול' (פרוז-תקנה, בול-עשירים), וכך נאמר במשנה:

מסכת שביעית פרק י משנה ג:

פרוזבול אינו משמט זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה 'השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל' וגו', התקין הלל פרוזבול.

מבארת הגמרא:

מסכת גיטין דף לו עמוד א:

וזה הוא גופו של פרוסבול: מוסרני לכם פלוני דיינין שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל זמן שארצה, והדיינים חותמים למטה או העדים. ומי איכא מידי, דמדאורייתא משמטא שביעית, והתקין הלל דלא משמטא? אמר אב"י: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא... רבא אמר: הפקר בית דין הפקר.

רש"י מפרש:

רש"י שם:

מוסרני לכם - את שטרותי שאתם תהיו נוגשים ואני לא אגוש, ולקמן מוקי דיש כח בידם להפקיע ממון של זה וליתן לזה במקום שיש סייג ותקנה. **והתקין הלל** - דלא תשמט ועקר דבר מן התורה. **בשביעית בזמן הזה** - והלל כרבי סבירא ליה דאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבנן הוא... **רבא אמר** - לעולם בין לרבנן דפליגי אדרבי ואמרי שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דאורייתא ותקין הלל דלא תשמט בין לרבי דאמר לאו דאורייתא ואמור רבנן דתשמט, לא תיקשי, דבדבר שבממון אין כאן עקירת דבר מן התורה במקום סייג וגדר, דהפקר בית דין בממון הפקר.

'והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

ואם אין לו - קרקע ללוה. **מזכהו** - המלוה קרקע כל שהוא בתוך שדהו. **לתנור** - להניח בו תנור או כיריים המטלטליו.

האחרונים דנו במי שאין לו בית משלו, אך הוא סמוך על שלחן הוריו:

חזון עובדיה - פרזבול דיני פרזבול הערה יד:

ונשאל החתם סופר (חו"מ סימן נ) היכי משכחת לה מי שאין לו קרקע לעניין פרזבול, והרי כל אדם יש לו בית דירה בשאלה או בשכירות, והשיב הגאון חתם סופר, דמשכח לה במי שהוא סמוך על שלחן אחרים, שלא שאלו או השכירו לזמן, אלא נתן לו רשות לדור בו כל זמן שירצה בעה"ב. ע"ש. ויש מי שחשב שלפ"ז בחור הסומך על שלחן אביו עד הנישואין, אפילו סידר פרזבול כדון אינו מועיל כלל, ואבד חובו. וליתא, דשאני סמוך על שלחן אחר שבכל יום יכול לסלקו מעל פניו, אבל בחור הסמוך על שלחן אביו שהמקום מושאל לו עד יום הנישואין הוי כהשאלו לזמן, ושפיר מהני ליה פרזבול.

עוד דנו הפוסקים, בבחורים המתגוררים בפנימייה:

דיני שביעית השלם לא ח (בשם הגרש"ז אויערבאך):

בחורי ישיבה שאין להם ארבע אמות משלהם נחשבים כיש להם ארבע אמות לגבי פרזבול, מאחר ויש להם רשות השתמשות ללינה והנחת חפציהם במקום לימודם.

לעומת זאת, כתב הגר"מ אליהו:

מאמר מרדכי - שביעית פרק כג הערה ח:

בחורי ישיבה אין להם קרקע משלהם כלל שאף שייחד לו חדר כדי ללון ולהניח חפציו - אין זה נחשב לקרקע המושאלת לו, כיון שאין לו היתר להשתמש בחדר לשאר שימושים אלא רק ללון ולהניח חפציו וכדו', ועל כן אינו מוגדר כהשאלת הקרקע, אלא כהיתר שימוש מוגבל לדברים מסוימים (ודלא כסוברים שהוי כהשאלה גמורה).

❖ **חזה דעתך, האם ניתן לכתוב פרזבול על חייל בצה"ל? האם יש להבחין בין חייל ברמת פעילות א' לחייל ברמת פעילות נמוכה יותר?**

ד. הלכה למעשה

כך נכתב בחוברת הלכה כסדרה - שביעית:

- א. כל המלווה הרוצה שהשביעית לא תשמש את חובותיו, עליו לעשות פרזבול קודם ראש השנה של השנה השמינית.
- ב. יש לערוך פרזבול בפני שני עדים כשרים, שלא תהיה להם קרבת משפחה למלווה או ללווה או ביניהם. ניתן לסדר פרזבול על ידי שליח וכן ניתן לסדר פרזבול גם בלילה.
- ג. כתיבת הפרזבול מותנית בכך שללווה יש קרקע. אם אין ללווה קרקע, נהגו שהמלווה מזכה קרקע כלשהי משלו ליד הלווה, ואף שלא בפניו.
- ד. אם לפני ראש השנה נזכר שלא כתב פרזבול, ואין באפשרותו לכתוב כעת, בשעת דחק זו יוכל לסדר פרזבול בעל פה, על ידי שיאמר לשני עדים את תוכן הפרזבול, ובתנאי שהוא והם מבינים את עיקרו ומהותו של הפרזבול.
- ה. מי שכתב פרזבול כדון ואבד ממנו, וכן מי שחתם על פרזבול שלא בפני עדים, בכל זאת יכול לגבות חובו.

כולהו רבנן בי רב אשי בית דין מומחין משום דרב אשי היה גדול הדור. ולא מסתברא הכי, אלא משמע דהני אמוראי בתראי לית להו הא דשמואל דאמר לא כתבין פרזבול אלא בבי דינא דסורא או בבי דינא דנהרדעא והכי אית ליה לרב אלפס ז"ל דלא הביא דברי שמואל אלא הא דרבנן דבי רב אשי מסרי מילייהו להדדי.

להלכה פסק השולחן ערוך:

שולחן ערוך חושן משפט סימן סז סעיף יח:

ואינו נכתב אלא בבית דין חשוב, דהיינו שלשה בקיאים בדין ובענין פרזבול, ויודעים ענין שמיטה, והמחום רבים עליהם באותה העיר.

ואילו הרמ"א כתב:

הגה על השולחן ערוך הנ"ל:

וי"א דכותבין פרזבול בכל בית דין, ונראה לי דיש להקל בזמן הזה.

וכן פסק שולחן ערוך הרב:

שולחן ערוך הרב הלכות הלואה סעיף לה:

שיקבץ שלשה אנשים כשרים שהם בית דין, ולומר להם הריני מוסר לכם כל חובות שיש לי שאגבה אותם כל זמן שארצה.

אולם הגר"ח קנייבסקי סייג:

דרך אמונה על הרמב"ם שם אות צב:

ויש אומרים דאף להמקילין לעיל (הרמ"א) לכתוב בכל בית דין, מכל מקום אם יש בעיר בית דין גדול מהן, לא יכתבו אחרים אלא אם כן הבית דין החשוב נתן להן רשות, אבל לא נהגו כן.

והוסיף בהערה:

שם הערה רט:

ומרן החזון איש היה מהדר לעשותו (את הפרזבול) בבית דין קבוע בעיר, ובשעת הדחק יש להקל בזה.

❖ **סכם את השיטות למעשה, מי כשר להיות דיין בבי"ד שנמסר אליו פרזבול?**

ג. כתיבת פרזבול על מי שאינו בעל קרקע

נאמר בגמרא:

מסכת גיטין דף לז עמוד א:

תנן התם: אין כותבין פרוסבול אלא על הקרקע, אם אין לו - מזכהו בתוך שדהו כל שהו. וכמה כל שהו? אמר רב חייא בר אשי אמר רב: אפילו קלח של כרוב. אמר רב יהודה: אפי' השאלו מקום לתנור ולכירים - כותבין עליו פרוסבול.

ופירש רש"י:

רש"י שם:

אלא על הקרקע - אם יש קרקע ללוה דלא תקנו אלא בזמן שהחוב כשאר רוב שטרות שהן נגבין מן הקרקע דהוי מלתא דשכיחא כדאמרין בכמה דוכתי דבמילתא דלא שכיחא לא עבוד רבנן תקנתא ואף על פי שאינו שוה כל החוב כדקתני לקמיה קרקע כל שהוא האמרן אפילו מלא מחט גובה מלא קרדום כמעשה דקטינא דאביי (כתובות דף צא:).

'והגית בו' - דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל.
יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית.
מערכת: סא"ל הרב שהם עורקי רב פקמ"ז, סא"ל הרב אודי שורץ רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה, סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"צ הרב חנניה שפרן, כתיבה ועריכה: רב"ט ר' ישראל רבי וטור' ר' נועם שאול.

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות:
bmlhalacha@gmail.com להצטרפות לקבוצת ההלכה
יומית לחיילים בוואצאפ וקבלת דפי 'והגית בו' (קבוצה שקטה),
סרקו את הקוד:

